

מנחת שביעית אשר שלם

סימן סב

בענין מסירת מודעה וגילוי דעת בפרוזבול

ט' אלול תשס"ח

כבוד ידי"נ הגאון הגדול
ר' צבי בן יעקב שליט"א
אב"ד בתל אביב

קבלתי את נוסח הפרוזבול שערך ושלח אלי ונהניתי עד למאוד, כי עמו הייתי במחשבה זו וכבר בשמיטה שעצל"ט הגיתי רעיון זה כשנשאלתי ע"י מנהל אחד הבנקים בקשר להלוואות ועסקאות בנקאיות המתבצעות לאחר החתימה על הפרוזבול, ואמרתי דאפשר להתנות שאם לא יפרע את החוב עד ער"ה ידחה זמן הפרעון עד אחר ראש השנה.

אך אני אין דעתי נוחה בהכללת מודעה זו בתוך נוסח הפרוזבול. ובכלל מסתייג אני משינויים בנוסחאות של שטרות המקובלים המסורים לנו מדור דור, כי חיים אנו בדור בו כל אחד חושב עצמו לחכם מחבירו ובכל יום ויום יש חומרות חדשות והמצאות חדשות וכבר מחיתי בעבר נגד נוסחאות חדשות בשטרי הכתובה וכדו'. ומשו"כ בקונטרס שיצא לאור ע"י בית מדרשנו כתבתי נוסח "מסירת מודעה" מתחת לשטר הפרוזבול, ולא כללתי אותה בנוסח הפרוזבול. הנני שולח למעכ"ת את הקונטרס הנ"ל.

מודעה, וכך גם בני"ד. ואף שבפרוזבול כתב בשו"ע (סימן ס"ז סעיף כ"א) מבעה"ת די"א שצריך ג' עדים, אך כ"ז לגבי פרוזבול אך מסירת מודעה די בה בפני שני עדים כבכל מקום.

והנה במה שהעיר כ"ת מהמבואר בחו"מ (סימן ר"ז סעיף ג') דרך

לגבי עצם הרעיון. לכאורה נראה פשוט דבגילוי דעת ומסירת מודעה סגי דזכות המלוה לקבוע את זמן הפרעון, ואם לא יסכים הלווה לתנאי זה הרי המעות בידו פקדון או גזל, בין כך ובין כך אין השביעית משמטתו. וגם זה נראה פשוט דבשני עדים סגי כבכל מסירת

אלים כ"כ לבטל קנין אא"כ נעשה בשעת המכר, אבל במודעה גמורה פשיטא דלעולם מסירת מודעה לפני המעשה הוא וז"פ.

גילוי דעת בשעת המכר מהני ולא ג"ד שלפני כן, אינו ענין כלל לני"ד דשם מדובר בגילוי דעת בעלמא ולא במסירת מודעה, דגילוי דעת כללי לא

ב

בשביעית עי"ש. ופשוט מכל דבריהם שאין בזה איסור כלשהו.

ובבב"ל תמוה לי לפי"ד החת"ס הלא כל מי שכותב פרוזבול עושה כן כדי להשתמט משמיטת כספים ולמה אינו עובר על לאו זה, אלא פשוט דאין גדר מצוה זו דבשנת השביעית מצוה על האדם לחלק נכסיו ולתת כל אשר לו במתנת חנם, אלא גדר המצוה הוא דאם הלוא לא נהג כשורה ולא פרע החוב במועדו וכמצותו, מצוה להשמיט החוב ולעזבו "ולא ירע לבבך באחיק האביון" שאין לו במה לפרוע חובו ונמנע מלהלוותו משום חשש זה. ועוד זאת נצטוינו לא לחשוש שמא לא יפרענו במועדו אלא לסמוך על חזקת כשרות דמסתמא יקיים פריעת בע"ח מצוה. אבל מותר לו לאדם לכתוב פרוזבול או להתנות שלא ישמטנו בשביעית ולעשות כל טצדקי להבטיח פרעון חובו, ואין איסור אלא על הנמנע מלהלוות. ודו"ק בכ"ז כי ברור הוא.

והנה יש מי שהעיר על עצה זו מדברי החת"ס (נשו"ת חו"מ סימן קי"ג והוגא נפ"ט שם סק"ג) דכל המתנה ע"מ שלא תשמטני בשביעית עובר ב"השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל" ולכאורה ה"ה במתנה לדחות את זמן הפרעון.

אך כבר הארכתי במק"א (לעיל סימן כ"ג אות ו') לתמוה על דברי החת"ס מדברי הרמב"ן והריטב"א (נמסר ג' ע"ג) שכבר הקדימו את הבכור שור בקושייתו למה נזקק הלל הזקן לתקן פרוזבול והלא כל אחד יכול להתנות ע"מ שלא תשמטני בשביעית, וביישוב קושיא זו כתב הבכור"ש דאם הלוא יסרב לתנאי זה והמלוה ימנע מלהלוות לו יעבור בהשמר לך, והחת"ס כתב דעצם ההתניה יש בו איסור. אך הראשונים תירצו דהלל תיקן פרוזבול מחשש שמא ישכחו להתנות או שהמלוה לא ירצה להתנות, וכ"כ המאירי בגיטין (ל"ו ע"ב), ומוכח דאין בתנאי זה כל שמץ איסור. ובחינוך (מנ"ה ט"פ) כתב שנוהגין היו לכתוב בכל שטר ההלואה ע"מ שלא תשמטני

מנחת שביעית אשר שמוא

והב"י (נדק הניח ר"ס ס"ז) כתב ליישב קושית הריטב"א "שנראה כמראה עין רעה לשמיטת כספים ועוד שתשכח תורת שביעית". ונראה פשוט דרך לגבי המתנה ע"מ שלא תשמטני בשביעית אמרו שתי סברות אלה ולא במסירת מודעה דידן, דרך במתנה להדיא לבטל שמיטת כספים נראה כאילו עינו רעה בשמיטת כספים, משא"כ במי שקובע זמן פרעון לאחר סוף השביעית דבדאי לא גרע ממי שכותב פרוזבול, וכשם שכתב הב"י דע"י פרוזבול אוושא מילתא כשבאים כולם לעשות פרוזבול ותזכר תורת שביעית כך גם בני"ד דמודעה זו חותמים בהדי פרוזבול, וכל כה"ג אין בו בית מיחוש לפי"ד הבדק הבית, ודו"ק.

אמנם במה שכתב בשם מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א (זצ"ל) דמי שלא כתב פרוזבול יכול לדחות את זמן הפרעון ללא דעת הלוה, אלא שראוי לכתוב פרוזבול כדי שלא תשתכח תורת שביעית, לענ"ד אין זה ברור כלל, דלא מיבעי לדעת הפרישה (ח"מ ר"ס ע"ג) דא"א כלל להאריך את זמן הפרעון לאחר ההלואה פשוט דגם בני"ד לא מהני, (ונסמ"ע שם סק"ז נסמפק נזה), אלא אף לשיטת הש"ך (שם סק"ה) והקצות (סק"ה) דאפשר להאריך את זמן הפרעון גם לאחר זמן

ההלואה משום דהוי כמקצת מחילה, מסופקני טובא אם מהני שלא מדעת הלוה, דלכאורה תלוי זמן הפרעון בהסכמה שבין המלוה והלוה ובשלמא לפני מתן הלוואה זכאי המלוה לקבוע באופן חד צדדי את תנאי ההלואה אבל משניתנה ההלואה איך יכול המלוה לכפות על הלוה שינוי זמן הפרעון. והש"ך והקצות כתבו דכיון דהוי לטובת הלוה פשוט שהמלוה יכול להאריך זמן הפרעון. אבל בני"ד דהוי נגד רצון הלוה נראה לכאורה דאין זה ביד המלוה כלל, וכמו שאינו יכול להקדים זמן הפרעון כך אינו יכול לאחרו.

ואף דמחילה ממש ודאי מהני אף בע"כ דלוה כמ"ש הר"ן (כמונז דף נ"ד ע"ג) בשם הרא"ה, מחילה שאני דהוי סילוק חד צדדי, ומעין הפקר בנכסים כך מחילה בשיעבודים, אבל המאריך זמן הפרעון אינו מסתלק כלל מעצם החוב, ומש"כ הש"ך דהוי כמקצת מחילה אינו אלא לענין דמהני אף לאחר מתן ההלואה. אך מסתבר לכאורה דלא מהני אלא מדעת הלוה ובפרט בני"ד שדחיה זו לרעת הלוה היא.

ואפשר עוד דאף אם נניח דמהני הארכת זמן הפרעון אף ללא דעת הלוה אין זה אלא בימים כתיקונם אבל לא

ובאמת כבר הקשה החלקת יואב בקבא
דקשייתא (קושיא מ"ו) למ"ל תקנת
פרוזבול והלא המלוה יכול להאריך את
זמן הפרעון עד לאחר השביעית, וכבר
כתבתי את כל הנ"ל ביישוב קושייתו
במק"א (לעיל סימן כ"ג) ואכמ"ל.

ידידו הדוש"ת כה"י
בברכת כוח"ט
אשר וייס

בשביעית. שהרי בקצוה"ח שם כתב
דמהני הארכת זמן הפרעון משום דהו"ל
כאילו מחל כל אותו הזמן, אבל
בשביעית הרי על זמן שלאחר השביעית
מעולם לא נתחייב לפרוע דהלא
השביעית משמטת ולפי תנאי הפרעון
שבשעת ההלואה לא היה חייב לשלם
מקץ שבע שנים, ואם מחל עד אותו הזמן
פטור הלוה לגמרי, ודו"ק בזה.

